The Greek Review of Social Research

Vol 18 (1973)

18

Για μια νέα διεθνή τάξη: Η Αμερική και το μέλλον της Ευρώπης

Πανταζής Τερλεξής

doi: [10.12681/grsr.288](https://doi.org/10.12681/grsr.288)

Copyright © 1973, Πανταζής Τερλεξής

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τερλεξής Π. (1973). Για μια νέα διεθνή τάξη: Η Αμερική και το μέλλον της Ευρώπης. *The Greek Review of Social Research*, 18, 224-228. <https://doi.org/10.12681/grsr.288>

γιά μιὰ νέα διεθνῇ τάξη: ἡ Ἀμερικὴ καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης

ὑπὸ
Πανταζή Τερλεξή

Καθηγητοῦ Πολιτικῆς Ἐπιστήμης
New York Institute of Technology
Ἐπιστημονικοῦ Συνεργάτου τοῦ ΕΚΚΕ

Μὲ τὴ λήξη τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου εἶχε γίνῃ πιά σὲ ὅλους ἀντιληπτό ὅτι τὸ διεθνὲς σύστημα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας, ποὺ βασιζόταν στὴν ἐθνικὴ κυριαρχία καὶ τὴν αὐτοδύναμη ἀσφάλεια τῶν κρατῶν καὶ εἶχε ἐπικρατήσει κατὰ τὴν προπολεμικὴ περίοδο, εἶχε χρεωκοπήσει. Οἱ ἰδέες, οἱ προϋποθέσεις καὶ ἡ δομὴ τῶν νέων σχέσεων πρὸς ἐξασφάλιση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἔπρεπε νὰ τεθοῦν σὲ νέες βάσεις.

Οἱ ἐθνικὲς κυβερνήσεις ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν ἓνα μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ τους κυριαρχία ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο ποὺ θὰ ἐπέτρεπε στὰ κράτη νὰ λειτουργοῦν μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ δημοκρατικῆς συνεργασίας. Ἐτσι, κατὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο παρατηρεῖται μιὰ καθολικώτερη προσπάθεια γιὰ συλλογικὴ ἀσφάλεια ποὺ βρῆκε τὴ θεσμικὴ τῆς δικαίωση στὴ νέα διάρθρωση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ τοπικοὺς συνασπισμούς, ὅπως τὸ ΝΑΤΟ, τὸ SEATO, τὸ Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας, κτλ. Στὸν οἰκονομικὸ τομέα παρατηρεῖται τὸ ἴδιο φαινόμενο: τελωνειακὲς ἐνώσεις, κοινὲς ἀγορές, νομισματικὰ ταμεῖα, διεθνεῖς τράπεζες.

Παρά τὶς καλὲς ὁμως προθέσεις καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ κατεβλήθησαν, τὰ διεθνή νέα σχήματα δὲν ἀπεδείχθησαν ἱκανὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό. Ἡ «διπολική» μορφή ποὺ πολὺ γρήγορα πῆραν τὰ νέα σχήματα περιόρισε τὶς δυνατότητες τῆς ἐξελίξεώς τους. Κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ '50 καὶ '60 νέες δυνάμεις ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται καὶ νὰ διεκδικοῦν αὐτονομία, ἄλλες μέσα στὰ ὑπάρχοντα σχήματα, ἄλλες ἔξω ἀπὸ αὐτά. Ἡ περίπτωση τῆς Γαλλίας ἀποτελεῖ παράδειγμα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ περίπτωση τῆς Κίνας τῆς δευτέρας καὶ ἡ περίπτωση τῆς Ἰαπωνίας κατὰ μετὰ τῶν δύο. Τὰ παλιὰ ὁμως σχήματα ἐξακολούθησαν νὰ λειτουργοῦν ἂν καὶ οἱ συνθήκες ποὺ τὰ δημιούργησαν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν. Τὸ κλίμα τῆς ἀνασφάλειας καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ψυχροῦ πολέμου σὲ τέσσερες τουλάχιστον περιπτώσεις (Ἑλλάς, Κορέα, Αἴγυπτος, Βιετνάμ) μετεβλήθη σὲ «θερμό». Ἐπὶ πλέον, ἦταν δύσκολο νὰ συντελεσθῇ ὁποιαδήποτε ριζικὴ μεταβολὴ στὸ πνεῦμα καὶ τὴ δομὴ τῶν διεθνῶν σχέσεων ἐφ' ὅσον οἱ μηχανισμοὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ οἱ θέσεις-κλειδιά στοὺς διαφοροὺς ἐθνικοὺς καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι στὰ χέρια ἀντιπροσώπων τῆς γενιᾶς ποὺ εἶχε προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ αἱματηρότερου πολέμου τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Κατὰ τὴν τελευταία ὁμως δεκαετία μιὰ σειρά ἀπὸ παράγοντες ἄρχισαν νὰ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος, νὰ ἀνατρέπουν τὴν κλίμακα τῶν ἀξιών καὶ νὰ διαταράσσουν τὴν ὑπάρχουσα ἰσορροπία. Συγκεκριμένα:

α) Ἐνας ὅλο καὶ μεγαλύτερος ἀριθμὸς θέσεων

στή διοίκηση καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις ἄρχισε νὰ συμπληρώνεται ἀπὸ μέλη τῆς μεταπολεμικῆς γενιᾶς. Ἀπὸ ἀπαιτούμενο ἀπὸ ψυχολογικά συμπλέγματα τοῦ νυχτροῦ πολέμου οἱ νέοι τεχνοκρίτες, διανοούμενοι καὶ ἐπιχειρηματίες ἐπέβαλαν μιὰ νέα ἱεράρχηση ἀξιών καὶ ἐδημιούργησαν τὸ περίφημο «χάσμα τῶν γενεῶν» σὲ παγκόσμια κλίμακα.

β) Τὸ διπολικὸ μεταπολεμικὸ σύστημα ἀσφαλείας μὲ καθαρά ἰδεολογικὴ βάση ἄρχισε νὰ ἐμφανίζει σοβαρά ρήγματα. Στὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο, ἡ Κίνα ἀξίωσε ξεχωριστὴ θέση μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα ποὺ προέκυψαν. Ἡ Γαλλία μὲ «ντεγκωλικκὸ» πείσμα ἀμφισβήτησε τὴν ἀμερικανικὴ ἡγεμονία στὴν Ἀτλαντικὴ Συμμαχία καὶ πέτυχε, ἂν ὄχι νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ ΝΑΤΟ, τουλάχιστον νὰ φύγῃ τὸ ΝΑΤΟ ἀπὸ τὴ Γαλλία.

γ) Ἡ ἐξάρθρωση τοῦ «ἀτομικοῦ» μονοπωλίου, ἡ δυνατότητα χρησιμοποιοῦσας ἀτομικὸν ὅπλων ἀπὸ τὶς ἀσήμαντες στρατιωτικῶς χώρες καθὼς καὶ ἡ ἱκανότης μέσης τάξεως δυνάμεων νὰ ἀναπτύσσουν ἐθνικὰ πυρηνικὰ προγράμματα μὲ τὴ βοήθεια τῶν πυρηνικῶν ὑπερδυνάμεων (Ἀγγλία) ἢ χωρὶς αὐτὲς (Γαλλία-Κίνα), ἐπέφεραν σοβαρὴ διασάλευση στὴν ὑπάρχουσα πυρηνικὴ ἰσορροπία ἀχρηστεύοντας ἢ θέτοντας ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ἀποτελεσματικότητα πολλῶν περικοπῶν σχεδίων ἀμύνης μέσα στὸ γενικότερο διπολικὸ σύστημα ἀσφαλείας.

δ) Ἡ ταχεία ἀνασυγκρότηση τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξή τους ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ σοβαρὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἡγεμονία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ποὺ εἶχε ἐπιβληθῇ κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '40 καὶ ἄρχῃς τοῦ '50. Ἡ καταπληκτικὴ ἀνάπτυξή τῆς Ἰαπωνίας ἰδιαίτερα ἐδημιούργησε ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς πιέσεις στὸ ἀμερικανικὸ ἐμπόριο.

ε) Οἱ «ἀναπτυσσόμενες» χώρες κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ '40 καὶ '50 σὰν ἀποικίες ἦσαν ἀνεξάρτητα κράτη ποὺ ἐξαναγκάσθηκαν νὰ παίζων ἓνα ρόλο ποὺ λίγο ἢ πολὺ τοὺς εἶχε ἀνατεθῇ ἀπὸ κάποιο μητροπολιτικὸ κέντρο. Ἀπὸ τὴ δεκαετία ὅμως τοῦ '60 ἄρχισαν νὰ ἐπιβάλλωνται σὰν μιὰ νέα δύναμη γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Τρίτος Κόσμος». Διὰ μέσου περικοπῶν καὶ διηπειρωτικῶν ἐνώσεων, ὅπως τῆς JAO-ENDE καὶ τῆς ARUSHA ποὺ συνεστήθησαν πρόσφατα, ἄρχισαν νὰ διεκδικοῦν εἰτε μεμονωμένα εἴτε ὁμαδικὰ μεγαλύτερη αὐτονομία στὴ διαμόρφωση τοῦ ρόλου τους καὶ κάποια οὐσιαστικότερη συμμετοχὴ σὲ περικοπῶν καὶ διεθνῇ συστήματα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας. Ἡ στάση τους στὴ σύνοδο τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου καὶ τῆς Διεθνoῦς Τραπεζῆς, ποὺ συνήλθε πρὸ δύο μηνῶν στὴ Ναϊρόμπι, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν προθέσεων καὶ τῶν δυνατοτήτων τους.

στ) Ἡ ἔννοια τῆς «μεγάλης δυνάμεως» φαίνεται στὴν ἐποχὴ μας νὰ μεταβάλλῃ φύση καὶ περιεχόμενο. Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε

ὅτι μιὰ δύναμη εἶναι «μεγάλη» ἐφ' ὅσον οἱ ἄλλοι λαοὶ πιστεύουν ὅτι ἔτσι εἶναι. Ὁ ἀριθμὸς πυρηνικῶν κεφαλῶν ἢ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα δὲν παίζουν πάντα πρωτεύοντα ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς πίστewος αὐτῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐπετεύχθη ἡ πυρηνικὴ ἰσορροπία ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρηνικῶν κεφαλῶν ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ κριτήριο ὑπεροχῆς. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀδυναμία χρήσεως πυρηνικῶν ὅπλων σὲ πολεμικὴ ἀναμέτρηση τακτικῆς μορφῆς περιορίζει τὴ δράση τῆς «μεγάλης» δυνάμεως καὶ τὴν καθιστᾷ δυσκίνητη καὶ ἠθικὰ ἐπιλήψιμη στὰ μάτια τῆς διεθνoῦς κοινῆς γνώμης. Ἡ ἐμπειρία τοῦ Κορεατικοῦ, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ (Σουεζ) καὶ τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου συνηγορεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ.

ζ) Ἡ οἰκονομικὴ ἀναταραχὴ ποὺ ἐδημιούργησε ἡ δυναμικὴ παρουσία τῆς Γερμανίας καὶ ἀργότερα τῆς Ἰαπωνίας, οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας καὶ οἱ ἀνεξάρτητοι καὶ πάντα ἀπαιτητικοὶ «οἰκονομικοὶ ἐθνικισμοί», ἰδιαίτερα τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ οἱ συνεχεῖς πιέσεις τοῦ ἀνατολικοῦ οἰκονομικοῦ συνασπισμοῦ, ἐπέφεραν σοβαρὰ πλῆγματα στὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα, τὸ ὁποῖο κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, παρὰ τὶς ἀλλεπάλληλες μετατροπὲς τὶς ὁποῖες ὑπέστη, φάνηκε νὰ χάνῃ τὴν προσωποποιτικότητά του καὶ νὰ βρίσκειται μονίμως στὰ πρόθυρα γενικῆς καταρρέσεως.

Υπὸ τὴν ἐπὶρεια αὐτῶν τῶν ἐξελίξεων οἱ προϋποθέσεις ἐπάνω στὶς ὁποῖες εἶχαν ἀρχικὰ στηριχθῇ τὰ διεθνῆ συστήματα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 1970. Οἱ δυνατότητες τῶν συστημάτων αὐτῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξή τους μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα φαίνεται νὰ ἔχουν ἐξαντληθῇ.

ὁ ρόλος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

Ὁ ἀποκλεισμός πυρηνικῆς συγκρούσεως ἀνάμεσα στὶς δύο ὑπερδυνάμεις (ἢ ἡ γενίκευση τῆς πυρηνικῆς ἀπειλῆς), ἡ ἐμφάνιση μιᾶς νέας γενεᾶς πολιτικῶν, τεχνοκρατῶν καὶ ἐπιχειρηματιῶν, οἱ πιέσεις τοῦ Τρίτου Κόσμου γιὰ ἀναθεώρηση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, οἰκονομικῶν διευκολύνσεων καὶ ἀμυντικῶν συμμαχιῶν, ἡ διάβρωση τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διπολικοῦ σχήματος καὶ ἡ ἐμφάνιση οἰκονομικῶν γιγάντων (ΕΟΚ, Ἰαπωνία, Κομεκόν, κτλ.) συνετέλεσαν στὸ νὰ καταστῇ φανερὸ στὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες, τὴ Μόσχα, τὴν Washington καὶ τὸ Τόκιο, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ βρεθοῦν νέα σχήματα διακυβερνητικῆς συνεργασίας. Τὰ νέα σχήματα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντανάκλουν τὶς ἀνακατατάξεις καὶ τοὺς μετασχηματισμοὺς δυνάμεων ποὺ ζήτουν νέα θεσμικὴ ἔκφραση καὶ προβολὴ στὴ διεθνῇ σκηνή. Ἡ γενικὴ ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης γιὰ μιὰ ἀναθεώρηση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνoῦς συνεργα-

σίας φαίνεται ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ὑφέσεως καὶ τῆς διεθνούς διπλωματικῆς κινήσεως πὺρ παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὅσοι διατηροῦν κάποια ἐπαφὴ μὲ τὴς εὐρωπαϊκῆς πρωτεύουσας καὶ τὴς διεθνεῖς ζυμώσεις, στὸ ἐπίπεδο τῶν διακυβερνητικῶν συνομιλιῶν, θὰ παρατηρήσουν μιὰ πρωτοφανῆ κίνηση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Ἡ νέα κρίσις τῆς Μέσης Ἀνατολῆς δὲν ἀναίρει ἀλλὰ ἐνισχύει τὴς ἀπόψεις αὐτές.

Ἡ Ἰαπωνία θέλει νὸ καθεστῶς συνεργασίας μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον (θὰ ἦταν ἴσως σποσσότερο νὰ πούμε ὅτι Ἀμερικὴ καὶ ἡ Εὐρώπη ζητοῦν νὰ βροῦν μιὰ φόρμουλα μὲ τὴν ὁποία θὰ «τακτοποιοῦσαν» τὸν ἰαπωνικὸ κολοσσό). Ἡ Εὐρώπη ἀναζητεῖ τὴ διεθνῇ προσοπικότητα τῆς χωρὶς νὰ διαταράξῃ ἐπικίνδυνα τὴς ὑπάρχουσες ἐθνικὲς παραδόσεις. Ἡ Γερμανία θέλει διακριτικὰ νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ «αὐτομικά» τῆς σχέδια χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντίδραση τῶν συνεταίρων στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινότητα. Ἡ Γαλλία προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτομικότητα τῆς χωρὶς ὅμως νὰ παραβλέπῃ καὶ τὸν ρόλο πὺρ εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ διαδραματίσῃ στὸ νέο εὐρωπαϊκὸ σχῆμα. Ἡ Ἀγγλία προσπαθεῖ νὰ συμβιβαστῇ τὸν παραδοσιακὸ τῆς ρόλο τοῦ διατητοῦ μὲ τὴν ἀνάγκη μιᾶς στενότερης συνεργασίας μὲ τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία. Ὁ ρόλος τῆς Washington φυσικὰ θὰ εἶναι ὁ περισσότερο ἀποφασιστικὸς γιὰ τὴς μελλοντικῆς ἐξελιξέας τόσο στὸν ἐνδοεὐρωπαϊκὸ χῶρο ὅσο καὶ στὴς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως.

Ἡ βαρύνουσα σημασία τοῦ ρόλου τῆς Washington, ἡ ὁποία ἀναπόφευκτα ἐπηρεάζει τόσο τὴς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως ὅσο καὶ τὴς σχέσεις τῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος, πηγάζει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τόσο ἡ Μόσχα ὅσο καὶ τὸ Πεκίνο (καὶ αὐτὸ ἀναγνωρίζεται σιωπηλὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ ἀπροκάλυπτα ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ τὴ Μπὸν) θεωροῦν μάταιη κάθε προσπάθεια διμεροῦς ἢ πολυμεροῦς διακανονισμοῦ τοπικῶν διαφορῶν, ἀν αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς γενικότερης συμφωνίας στὴν ὁποία θὰ συμμετέχῃ ἡ Washington. Ἐτσι, ἐνὸς γενικὰ ἀναγνωρίζεται ἡ σημασία τῆς προσεγγίσεως ἀνάμεσα στὴ Δυτικὴ καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία, ταυτόχρονα ἀναγνωρίζεται ὅτι μιὰ τέτοια συμφωνία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἀν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὴς ἐπιθυμίας τῶν δύο ὑπερδυνάμεων. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐμπλοκὴ τῶν ὑπερδυνάμεων ἀναπόφευκτα μεταθέτει τὸ κέντρο βάρους τῆς ἐνοποιησεως τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν καθαρά οἰκονομικὴ-πολιτικὴ βάση στὴ στρατηγικὴ-ἀμυντικὴ. Θεωρουμένη ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιά, πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης πρὸς ἀπόψεως ἀμύννης. Οἱ φορεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν στρατηγικῶν σχεδίων τοῦ State Department καὶ τοῦ Κρεμλίνου κινούνται πρωταρχικὰ ἀπὸ τέτοιου εἶδους σκέψεις καὶ ὑπολογισμούς. Γι' αὐτὸ θὰ ἦταν ἐκτὸς πραγματικότητος

κάθε ἀπόπειρα ἀξιολογήσεως τῶν τελευταίων ἐξελιξέων στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἀν τὰ κριτήρια μιᾶς ἴσων μόνον οἰκονομικῆς ἢ πολιτικῆς. Οἱ ἀξιολογήσεις μᾶς λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τοὺς στρατηγικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ὄχι νὰ τελειώνουν σὲ αὐτούς.

Κάτω λοιπὸν ἀπ' αὐτὲς τὴς σκέψεις θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι παρὰ τὴν ἐξασθένιση τοῦ διπολικοῦ σχήματος δὲν θὰ πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι, ὅταν πρόκειται γιὰ θέματα παγκοσμίου στρατηγικῆς, ἡ Εὐρώπη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἀπέραντο «σοῦπερ μάρκετ». Ἡ Ἰαπωνία ἀν καὶ εἶναι «μεγάλῃ» δύναμη (μὲ τὴ βιομηχανικὴ ὑποδομὴ τῆς) δὲν εἶναι ὑπερδύναμη (μὲ καθαρά στρατηγικὰ κριτήρια), ἐνὸς ἡ Κίνα δὲν εἶναι ἀκόμη «μεγάλῃ» δύναμη. Ἐτσι, σὲ θέματα στρατηγικῆς καὶ μιᾶς πιθανῆς ἀναμετρήσεως Ἀνατολῆς - Δύσεως οἱ ὑπερδυνάμεις πὺρ κυριαρχοῦν στὸν διεθνῇ στίβο παραμένουν ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ, καὶ τίποτε δὲν φαίνεται νὰ θέτῃ ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴ σημασία τοὺς σὲ ἀμεσο μέλλον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλο τῆς Ἀμερικῆς σὲ μέλλον τῆς Εὐρώπης, καὶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι στρατιωτικῶς ἡ Εὐρώπη στηρίζεται στὴν ἀμερικανικὴ ὑποστήριξη καὶ ὅτι εἶναι δύσκολο, ἀν ὄχι ἀπίθανο, νὰ θελήσῃ νὰ ἀναπτύξῃ ἓνα σύστημα ἀσφαλείας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γενικότερο «Ἀτλαντικὸ σχῆμα». Ἐνὰ τέτοιο ἐνδεχόμενο δὲν φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴς τάσεις, ὅπως τουλάχιστον διαγράφονται γιὰ τὴν προσεχῇ πενταετία. Τὸ μέλλον τῆς εὐρωπαϊκῆς συλλογικῆς ἀμύννης θὰ ἐξαρτᾶται ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ παρουσία καὶ ἐτοιμότητα. Ἡ ἀμερικανικὴ παρουσία στὸν ἀμυντικὸ τομέα σήμερα, ὅπως δείχνει ὁ πίνακας 1, εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας:

1. Ἀμερικανικὴ στρατιωτικὴ συνεισφορά στὴν Ἀτλαντικὴν Συμμαχία

Ἀμερικανικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις	Στὴν Εὐρώπη	Στὴς Ἠνωμ. Πολιτείες σὲ κατάσταση ἐτοιμότητος γιὰ τὴν Εὐρώπη	Σύνολον
1 Μεραρχίες	41/3	42/3	9
2 Θωρηκτὰ	1	5	6
3 Ἀεροπορικὲς πτέρυγες	21	4	25

Ἡ ἀναλογία τῆς ἀμερικανικῆς παρουσίας ἐν σχέσει μὲ τὴ στρατιωτικὴ συμμετοχὴ τῶν ὑπολοίπων μελῶν τοῦ NATO εἶναι σὲ μᾶxima στρατευμάτα ξηρᾶς 1:4, σὲ τάνκς μεσαιᾶς τάξεως 1:6 περίπου, καὶ σὲ ἀεροσκάφη τῆς τακτικῆς ἀεροπορίας 1:4 περίπου, ὅπως φαίνεται στὸν πίνακα 2.

Ἡ συντήρηση τῶν δυνάμεων αὐτῶν στοιχίζει ἐτησίως στὴς Ἠνωμένες Πολιτείες τὸ ποσὸν τῶν 25 δισεκατομμυρίων δολλαρίων. Μέχρι ποίου ση-

μείου είναι διατεθειμένες οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης να αναλάβουν αυτό το υπέρμετρο τίμημα για τη συλλογική τους άμυνα;

2. 'Αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη

	'Ανδρες μαχίμων μονάδων ξηράς	'Ανδρες μαχίμων και βοη- θητικών μονάδων	Τάνκς μεσαίας τάξεως	'Αεροσκάφη τακτικής αεροπορίας
NATO	365.000	660.000	6.700	2.700
HΠΑ	90.000	200.000	1.200	620

δυσκολίες και προοπτικές

Προϋπόθεση κάθε αυτοδυνάμου ευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας δεν είναι μόνο η καλή θέληση των συμβαλλομένων, και θα ήταν σφάλμα να τη θεωρήσει κανείς σαν δεδομένη σε όρισμένες περιπτώσεις. 'Απαραίτητη προϋπόθεση είναι και οι τεχνολογικές δυνατότητες των συμμετεχόντων σε κάθε ανεξάρτητο, δηλαδή καθαρά ευρωπαϊκό άμυντικό σχήμα. Για να επιτευχθεί έστω και ένα ελάχιστο μέτρο αποτελεσματικότητας, στην περίπτωση αυτή θα χρειασθεί ή συνεργασία των κρατών-μελών στον έπιστημονικό και τεχνικό τομέα σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από ό,τι έχει γίνει μέχρι σήμερα. 'Η εμπειρία της αγγλογαλλικής συνεργασίας στον τομέα αυτό, κατά το παρελθόν, δεν προσφέρει και μεγάλες έλπίδες για μία εύρύτερη συνεργασία στο μέλλον.

'Ενα άλλο σημείο που θα πρέπει να διασαφηνισθεί είναι το θέμα του προσδιορισμού των κριτηρίων της συμμετοχής σε μία πιθανή ευρωπαϊκή άμυντική συμμαχία. Μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον δεν υπήρχον ένδειξεις ότι οι χώρες που θα αποτελέσουν τον βασικό πυρήνα μιας ενδοευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας είναι διατεθειμένες να δεχθούν χώρες, όπως η 'Ελλάς, ή Πορτογαλία, ή 'Ισπανία, ή ακόμη ή Τουρκία. Οι λόγοι είναι οι ίδιοι με αυτούς που παρεμποδίζουν την είσοδο των χωρών αυτών στην ΕΟΚ ή στο ΝΑΤΟ.

Πέρα όμως από αυτές και άλλες παρόμοιες δυσκολίες, θα ήταν σφάλμα να άγνοήσει κανείς μία σειρά από ευδιακρίτες τάσεις και συγκλίνουσες απόψεις που δείχνουν καθαρά την κατευθυνση προς την οποία βαδίζει ή Δυτική Ευρώπη. Σε ένα πρόσφατο διεθνές σεμινάριο στο Salzburg της Αυστρίας, με θέμα τις νέες τάσεις στις διεθνείς σχέσεις, στο οποίο έλαβαν μέρος 60 έπιστήμονες από 24 χώρες, μεταξύ των οποίων και δύο συνεργάτες του 'Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Έρευνών της 'Ελλάδος, συζητήθηκαν οι νέες τάσεις που διαμορφώνονται αυτή τη στιγμή στη Δυτική Ευρώπη και ζητούν τη θεσμική τους έκφραση. Το κύριο πρόβλημα που

άσασχολεί σήμερα την ευρωπαϊκή διάνοηση, τον Τύπο, τα μέσα επικοινωνίας, τους διεθνείς οργανισμούς που έδρουν στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, καθώς και μία μεγάλη μερίδα των κυβερνητικών αντιπροσώπων των κοινοβουλίων και των κομματικών οργανώσεων, αναφέρεται στη μορφή που θα πρέπει να πάρουν οι νέοι πανευρωπαϊκοί οργανισμοί στον οικονομικό, χρηματιστηριακό, εμπορικό, νομισματικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα, καθώς και σε τομείς που αφορούν τον εξοπλισμό και την άμυνα της Ευρώπης. 'Η απόφαση της 'Αμερικής να ελαττώσει τη στρατιωτική δύναμή της στον ευρωπαϊκό χώρο (κατά πάσαν πιθανότητα 40-60%) και τα προβλήματα που παρουσιάζει ή ιαπωνική παρουσία στον διεθνή οικονομικό στίβο είναι παράγοντες που επιβάλλουν την εξέταση του θέματος της Ευρωπαϊκής 'Ενότητας κάτω από νέο πρίσμα. Πάντως αντικειμενικά εξέταζόμενο το θέμα, ανεξάρτητα από την όπτική γωνία από την οποία θα το δούμε, θα χρειασθεί για να λυθεί εύφεις πολιτικούς έλιγμούς, καλή θέληση, και ιδιαίτερα άρκετές ύποχωρήσεις που ίσως θίγουν την έθνικη υπερηφάνεια των συμμετεχόντων στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων. Δυσκολίες αυτού του είδους υπήρχαν και κατά το παρελθόν. Αυτό που κάνει όμως τις προσπάθειες που έχουν ήδη αρχίσει να μη μοιάζουν με τις προηγούμενες απόπειρες, είναι το γεγονός ότι σήμερα ένας μεγάλος αριθμός προσώπων που επηρεάζουν την κοινή γνώμη έχει αναγνωρίσει την αναπότρεπτη ανάγκη για μία στενότερη συνεργασία των χωρών της Ευρώπης έναντι σε νέες οργανωτικές βάσεις.

'Η ανάγκη αυτή που συντελεί στην αλλαγή του ψυχολογικού κλίματος άρχισε πια να ξεπερνά τα έθνικα τοπικά όρια και τον πάντα ευνούϊκο περίβολο των διεθνών οργανισμών (Συμβούλιο Ευρώπης, OECD, EED, κτλ.), και να γίνεται αίσθητη και στην απέναντι πλευρά του 'Ατλαντικού. Κατά πάσαν πιθανότητα ή Washington μετά τη λύση του Βιετναμικού και την ειρήνευση της Μέσης 'Ανατολής, πιεζόμενη από τεράστια οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, θα θελήσει να δώσει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στις έξελξεις που συντελούνται στον χώρο της Δυτικής Ευρώπης. 'Εκτός των άλλων ένδειξεων, ή τοποθέτηση του Kissinger στο 'Υπουργείο 'Εξωτερικών προμηνύει πως ή στροφή θα είναι αποτελεσματική.

'Επί πλέον οι αντιδράσεις των διαφόρων έπιστημόνων που έλαβαν μέρος στις συζητήσεις του σεμιναρίου στο Salzburg, αντιπροσωπεύοντας ένα σύνολο διεθνών οργανισμών, δικτύων επικοινωνίας, έπιστημονικών κέντρων και ανωτέρων κυβερνητικών θέσεων, υπήρξε ή πιο πειστική απόδειξη για τον γράφοντα που έλαβε μέρος στις συζητήσεις αυτές, πως νέοι συντελεστές και νέοι παράγοντες άλαγής άρχισαν όχι άπλως να κάνουν την εμφάνι-

σή τους ἀλλὰ νὰ ἐδραιώνωνται στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἐπάνω ἀπ' ὅλα διαπιστώθηκε μιὰ ἀποφασιστικὴ ἀλλαγὴ διαθέσεων ἀπὸ φορεῖς ρόλων ποὺ κατέχουν σημαντικὲς θέσεις σὲ μηχανισμοὺς λήψεως ἀποφάσεων καὶ ἐπιρροῆς τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄν τὸ πνεῦμα αὐτὸ θὰ μπορέσῃ νὰ διεισδύσῃ στοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν πολιτικὴ ἡγεσίαν τῶν βασικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης σὲ σημεία ποὺ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἀναλάβουν ἀποφασιστικὲς πρωτοβουλίες, εἶναι κάτι ποὺ θὰ τὸ δείξῃ τὸ ἄμεσο μέλλον. Μὲ ἐξαίρεση ἴσως μερικὰ ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σεμιναρίου ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Γερμανία, τὰ ὑπόλοιπα, στὴν δλότητά τους, ἀναφερόμενα στὶς δυσκολίες τῶν ὑπαρχόντων εὐρωπαϊκῶν σχημάτων ἐπέμεναν στὴν ἀνάγκη ἀλλαγῆς. Τὸ ἐρώτημα ποὺ διευτυπώοντο ἐπίμονα ἀπὸ τοὺς Δυτικογερμανοὺς ἦταν: ποίους θὰ καλύψῃ τὸ κενὸ ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπὸ μιὰ πιθανὴ ἐλάττωσιν τῶν ἀμερικανικῶν δυνάμεων στὴν Εὐρώπῃ; Μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου οἱ φόβοι τοὺς εἶναι δικαιολογημένοι, καὶ ἀσφαλῶς τὰ ἐπιχειρήματά τους θὰ βροῦν κατανόησιν στὴ Washington. Οἱ καίριοι καὶ ἐπιτυχεῖς ὅμως ἐλιγμοὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τοῦ Brandt καὶ ἡ πιθανότης μιᾶς στενωτέρας γαλλοαγγλικῆς συνεργασίας ἴσως τελικὰ πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὸ νέο ἐνδοεὐρωπαϊκὸ ἀμυντικὸ σχῆμα σὰν ἀντιστάθμισμα τῆς πολιτικῆς τοῦ rapprochement ποὺ ἐνκαίνισαν μὲ τὸν ἀνατολικὸ συνασπισμό. Ἄν γίνῃ αὐτό, τότε θὰ ἔχῃ ἐπιτευχθῇ ἓνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη

Ἄλλὰ ποιά εἶναι ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος στὶς νέες αὐτὲς προοπτικές; Ὁ ἀντίκτυπος, οικονομικὸς κυρίως καὶ πολιτικός, τῆς ἐξαιστοῦς ἀπομονώσεως στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει ἡ Ἑλλάς δὲν φαίνεται νὰ ἀφήνῃ ἀδιάφορη τὴν κυβέρνησιν, ἂν καὶ τὸ θέμα δὲν συζητεῖται δημοσίως. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἡ Ἑλλάς ἂν

καὶ ἀνήκει στὴν Εὐρώπῃ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς στοὺς ὁποίους συζητεῖται τὸ εὐρωπαϊκὸ μέλλον. Αὐτὸ δὲν ἀνησυχεῖ μόνο τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρώπῃ, στὴν ὁποία ἐπικρατεῖ ἡ πίστις ὅτι τόσο ἡ Ἑλλάς ὅσο καὶ ἡ Τουρκία θὰ πρέπει σύντομα νὰ βροῦν μιὰ θέσιν στοὺς κόλπους τῆς. Τὸ πνεῦμα ποὺ κυριαρχεῖ αὐτῇ τῇ στιγμῇ στὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες καὶ τὶς εὐρωπαϊκὲς ὀργανώσεις δὲν εἶναι πνεῦμα ἀδιαλλαξίας, ἀδιαφορίας ἢ ἀντεκδικήσεως. Ἀντίθετα, ὑπάρχει μεγάλο ἀπόθεμα καλῆς θελήσεως καὶ διάθεσις συμφιλώσεως.

Ὁ γράφων εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσῃ μὲ μιὰ ομάδα ἀναστάτων ὑπαλλήλων τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν ποὺ ἐδρεύουν στὶς Βρυξέλλες καὶ τὸ Στρασβούργο, σχετικὰ μὲ τὴν πιθανότητα τῆς ἐπανεισδοχῆς τῆς Ἑλλάδος στοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὀργανισμοὺς. Μεταξὺ τῶν προσωπικοτήτων μὲ τίς ὁποῖες εἶχε μακρὰς συνομιλίας ἦσαν καὶ ἀνώτερα διοικητικὰ στελέχη, ὅπως ὁ Michael Cwik τοῦ τμήματος τῶν Διεθνῶν Νομισματικῶν Ὑποθέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Vittorio Ghidi τῆς Γενικῆς Γραμματείας Διεθνῶν Σχέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Andreas Khol τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Γραφείου Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ Pierre Malve, ἀναπληρωτὴς διευθυντῆς τοῦ Γραφείου τοῦ Προέδρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ὅλοι παρεδέχοντο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότης εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασίν της καὶ πιστεύαν ὅτι τὸ πρῶτο βῆμα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπανεισδοχῆς εἶναι γνωστές. Τὰ προβλήματα ποὺ προβάλλονται ἀπὸ ἐλληνικὴς πλευρὰς αὐτῇ τῇ στιγμῇ εἶναι βασικά δύο:

α) Θὰ μπορέσῃ ἡ παρούσα κυβέρνησις νὰ πείσῃ τοὺς Εὐρωπαίους ὅτι οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς θὰ ἐκπληρωθοῦν;

β) Εἶναι ἡ Ἑλλάς διατεθειμένη ἢ ἱκανὴ νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ περισσότερο «εὐρωπαϊκὴ» πολιτικὴ;

Δὲν πιστεύω οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅτι ἡ Ἀμερικὴ, μὲ τίς βαθιὰ ριζωμένες δημοκρατικὲς τῆς παραδόσεις, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ στὸν κόσμο, ὅπως ὁ Χίτλερ ἢ ὁ Ναπολέον. Φοβᾶμαι ὅμως ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ συσσωρευθῇ ὑποχρεώσεις πού, ἂν καὶ ἀνιδιαιτελεῖς καὶ καλοπροαίρετες σὲ περιεχόμενο, εἶναι τόσο ὑπερβολικὲς, ὥστε νὰ ξεπερνῶν ἀκόμη καὶ τὶς μεγάλες δυνατότητες τῆς Ἀμερικῆς. Ταυτόχρονα ἐλπίζω... ὅτι ἡ Ἀμερικὴ θ' ἀποφύγῃ τοὺς μοιραίους ἐκείνους πειρασμοὺς τῆς δυνάμεως ποὺ ἔχουν καταστρέψει ἄλλα μεγάλα ἔθνη...

J. W. Fulbright, *Ἡ Ἀλαζονεία τῆς Δυνάμεως*, ἐκδ. Παπαζήσης, Ἀθῆναι 1970